
II. A' CZIGÁN NYELVNEK NÉMELLY TULAJDONSÁGAI TÖBB MÁS NYELVEKÉHEZ KÉPEST.

Meg akarván tudni a' többiek közül nevezetesen a' czigán nyelvnek tulajdonságait, úgy egyszersmind állallatni, hogy az, őszve hasonlítva más nyelvekkel, mi-ben különbözzék azoktól, addigis, míg felőle részes feleleteket lehet nyujtani, mindenek előtt, általában vévén a' dolgot, csak következendőket kell tekinteni, ugmint

I-ör is: nevezetes tulajdonság az a' czigán nyelvben, hogy ámbár nincsen abban a' férfi és asszonyi nemnek megkülönböztetésére szolgáló bizonyos jel, vagyis articulus, valamint a' *magyarban sincs*; de mégis a' szükségesebb körülállásokban, a' hol tudni illik szüntelenül előfordulnak, e' mutató névmások: *az*, *a'*, *ez*, *e'*, vagyon igenis a' férfi és asszonyi nemnek kipótoló és megkülönböztető jele, úgmint az *o*, és *y* betűk; a' mintis ezt az előadott nyelvről készített Grammatikámnak ¹ útmutatási a' VII. §-ban bővebben tanítják. Ehhez alkalmaztatólag, erre a' kérdésre: ki jön hozzám? *Kó ável kiá mánde?* így kell felelni a' férjfi és asszonyi nemnek kipótolására:

az atya jön:	<i>o dád ável.</i>
az anya jön:	<i>y dáj ável.</i>
a' koma jön:	<i>o' kirvo ável.</i>
a' koma asszony —	<i>y kirvi —.</i>

¹ Még kéziratban, a' tisztelendő és tudós szerző szíves volt a' Tud. Academia' philologiai osztályának egy ideig használatra áltengedni.

II. Az is igen jeles a' czigán nyelvben, a' többiekhez képest, hogy a' magában- és mássalérthető neveknek az ő esetbéli változtatásokra, és ragasztékokkal való használásokra épen csak *két ejtegetés' formája* legyen, és semmi több; abból az első szolgál *a' férfi nemre*, a' másik pedig az *asszonyi nemre*.

Itt is szembetűnő, és nevezetes az, hogy *hetedik eset* is legyen, mind az egyes mind pedig többes számban, (a' *magyar, tót, rác, és horvát* nyelvek szerint); minthogy ez sokakban, p. o. a' *deákban* vagy *németben, franczia* vagy *olasz* nyelvekben föl nem található. Ezen hetedik eset általam *csatló* esetnek neveztetik, mivel valami bizonyos dolgot látszatik magával öszvecsatolni; p. o. a' házzal: *o kéréhá*; az emberrel: *o manushéhá*. Ez a' hetedik eset mind a' többi hat esetek' végzéseitől megkülönböztetik; midőn p. o. a' deákban *cum domo, cum homine* épen nem, hanem megmarad a' hatodik eset' törvényes formáján.

III. Igen-igen nevezetes a' czigán nyelvben az, hogy nagyobb részint a' *magában- és mássalérthetők*, a' *részesülők*, és *megkicsinyített* nevek; de még a' külön 's különféle *névmásai* is, mellyek férjfinemre tartoznak, többnyire *o* betűvel végződnek; az asszonyi nemre valók pedig többnyire *i* betűvel; p. o. *ráklo*, szolgálga; *rákli*, szolgálóleány; *kálo bálo*, fekete disznó; *káli guruvni* fekete tehén. Épen ez lehetett is valaha oka, és fundamentoma a' régiebb időkben annak, hogy a' fogyatkozásban levő articulásoknak kipotolására az *o* és *i* vagyis *y* betűk választattak avval a' megjegyzéssel, hogy ezen betűk sohasem a' *férfi* és *asszonyi nem*' esetiben, sem pedig az *egyes* vagy *többes szám*' tekintetiben meg nem változtatnak; hanem mindenkor, minden magábanérthetők előtt csak azon formán megmaradnak.

IV. Különnös az is a' czigán nyelvben, hogy a' melly *magábanérthető* szavak az *igéknek* első személyeiből származtatnak, azoknak *ben* végzésök legyen. A' mellyek pedig a' *mássalérthetők*ből: azoknak

pen kimenetelek találhatók, p. o. *szóvav*, aluszom; *leszen szóviben* aluvás; *csorró*, szegény; *lészen csorripen*, szegénység.

V. Igen szép és igen jeles tulajdonság a' czigán nyelvben még az is, hogy ez a' *d*, *l*, *n* és *t* betűket, mind a' *magában*-és *mássalérthetők'* esetbeli változtatásokban (leginkább az asszonyi nemre nézve), mind pedig az *igék'* és azok' mult *részesülők'* származtatásiban megszokta lágyítani; és ez meg is marad minden esetekben (*kivéven az egyes szólítót*); úgy nem különben megmarad ezen lágyítás még az *igék'* csinálásában is; p. o. *práli*, kamara; *lészen* lágyítva *prályákeró*, kamarái; *gódi*, ész; *lészen* *godgyákeró* észé; *zumin*, leves; *lészen* *zuminyákeró*, levesé; *ráti*, éjszaka; *lészen* lágyítva *rátyákeró*, éjszakái. *Rátválo*-bol, véres, *lészen* lágyított ige: *rátvályovav*, véresedem. *Rovlaró*-bol, sirattatott; *lészen* *rovlyárdgyovav*, sirattatom.

VI. Szép tulajdonság a' czigán nyelvben a' többi közül még az is, hogy a' *névmásai*, a' *mássalérthetők'*, és a' mult *részesülők'* a' *magábanérthetők'* ejtegetési mellett a' férjfinemre nézve *e* kimenetelt, az asszonyi nemre nézve pedig *a* végezetet kapván: változhatatlanok maradnak minden esetekben, valamint ezt a' *német* és *magyar* nyelvekben is lehet látni; és csak maga a' substantivum ejtegettetik, csak maga változtattatik a' ragasztékokkal; — p. o. az első, vagyis a' férjfinemben mondom: *mre csávészkeró*, az én gyermekemé; *mre csávészke*, az én gyermekemnek; a' 2-ik nemben pedig: *mrá csurákeró*, az én késemé; *mrá csuráke*, az én késemnek. Ugyanezen regula áll az egybehasonlítás' eseteiben is, p. o. *mre bänge*, *báingedere*, *náy báingedere grászteszkeró*, az én görbe, görbébb, leggörbébb lovamé, mint férjfinemben. Az asszonyi nemre nézvést pedig: *mrá bárá*, *bárederá*, *náy bárederá guruvnyákeró*, az én nagy, nagyobb, legnagyobb tehenemé, etc.

VII. Szembetűnő tulajdonság továbbá a' czigán nyelvben az is, hogy a' *birást* jelentő *névmásai*: *euyim*,

tied, *övé*, az ejtegetendő magábanérthetők mellett egyenesen szinte úgy kitétetnek, valamint a' *diák* és *német* nyelvekben; sohasem látván, sohasem kapván *személyes névmási* ragasztékokat, vagy toldalékbeli változásokat, *mint a' Magyar szokta*. Azért illyest valamit mondani, *mint szekerem*, vagy *fejszém*, a' czigánban épen nem lehet; hanem csak birást jelentőképen, egyenesen kiszólván: *mro verdá*, meus currus; *mro to-
vér*, mea securis.

VIII. Bámulást érdemel a' czigán nyelvben az különösen, hogy ámbár sokféle *igék* vannak is benne, mint p. o. *cselekvő*, *kezdő*, *közép*, *szenvadó* és *ismetelő igék*, mégis csak *három* hajtogatásbeli formájok vagyon, ugmint az: *áv*, *ász*, *ál*; az *ováv*, *osz*, *ol*: és az: *áv*, *esz*, *el*. E' mellett mindazonáltal meglévén a' csonka, és segéd igéknek a' magok' tulajdon formái is, a' mint is ezt a' czigán nyelv' megtanulásáért készített' Grammatikám' utmutatási a' XXXIII-ik §-tul fogva a' XXXVIII-ig huzamosan vitatják.

Nevezetes ugyanitten még az is különösen, hogy a' *kezdő igékből* ismét ujabb igék számoznak; mint p. o. *tyknyováv*, fiatalodom; léssen *tyknyáráv*, fiatalít. Ugy nem különben a' *közép* és *cselekvő igékből* ismételő igék; p. o. *péráv*, esem, léssen *péráváv*, esdegelek; vagy *londgyáráv*, sózom, léssen *londgyáráváv*, sózogatok.

Legnevezetesebb mégis az igék' sorában ez:

Először is, hogy nincsen az igéknek valóságos különös kimenetelü *infinitivusok*, mint akármelly más, akár hazai, akár pedig külföldi nyelvekben; hanem csak alkalmaztatásbeli; a' midőn tudniillik a' *jelentő mód'* jelenvaló idejének 3-ik egyes személye elvétetik, és elejbe rendelt *te* particulával öszvekapcsoltatván, a' szükséges haszonra fordítatik; p. o. tud beszélni: *gysánel te vákérel*.

Másodszor az, hogy midőn a' szavak' öszveszerkeztetésében, vagyis *constructioban*, kétféle ige jön elő, akkor *hatféle*képen ejtetik a' határozatlan mód' jelenvaló ideje, vagyis az infinitivus; a' mit valóban *semmi*

hazai nyelvekben se' lehet látni, mint csak az *egy magyarban*, de itt is csak a' ragasztékokkal való szólás' módjában; p. o. kell mennem, kell menned, kell mennie, kell mennünk, kell mennetek, kell menniek. Itten ez az ige menni hatszor változtatott.

Ez pedig a' czigán nyelvben így megy végbe, tudniillik: az a' második ige, melly a' határozatlan módnak jelenvaló idejében vagyon, egyeztetik az első személyes igével, mind számban mind pedig személy' birásában. Erre nézve a' melly személyben van az első verbum, abban lészen a' 2-ik is, elejbe ragasztván a' *te* szótagocskát.

Igy tehát a' följebb kitett példának hasonlatossághoz képest: nekem kell sietnem, lészen czigányul *me muszináv te szidgyováv*; neked kell sietned, *tu muszinesz te szidgyóvesz*; néki kell sietnie, *oda muszinel te szidgyóvel*. Nékünk kell sietnünk, *ámen muszindsz te szidgyóvasz*; néktek kell sietnetek, *tumen muszinen te szidgyoveu*; nékiek kell sietniek, *odolen muszinen te szidgyoven*.

De ha az első vagyis a' személyes ige a' jelentő módon kívül volna (akármellyik másik módban), akkor a' második verbum egyenesen megmaradna a' határozatlan módnak jelenvaló idejében; így p. o. én akarnék enni, ez az ige *enni*, lészen az infinitivusban, melly t. illik a' jelentő mód' jelenvaló idejének 3-ik személyétől származik, eleibe vévén a' már többszer mondott *te* particulát; lészen tehát a' kitett példa czigánul: *me kámáhi te chál* (olv. hál), nem pedig *te cháhi*. Mert ez annyit tenne, mint akarnék enném; ez pedig törvénytelen beszéd volna mind magyarul mind pedig czigánul.

Harmadszor végre, ha három ige volna is együtt a' constructioban, de *az első* azok közül a' jelentő módban állana, akkor a' 2-ik infinitivusban lévő verbum egyeztetnék a' személyes első igével, mint főlebb mondottuk: *me muszináv te szidgyováv*; de a' harmadik ige megmaradna a' valóságos határozatlan mód' jelenvaló idejében, p. o. én kívánlak engedni megvéreztetni,

lenne: *me kámáv te dáv te rátvályárel*. Ha pedig az első ige a' három közül volna p. o. az ohajtó módban, akkor a' 2ik verbum is egyenesen az infinitivusba kerülne a' *te* particulával, a' 3-ik is; p. o. *én kívánnék enni adni*, leszen: *me kámáhi te chál te dél*.

IX. Egy elfelejthetetlen, örökös emlékezetet érdemel ebben a' czigán nyelvben még az *előlutoljáróknak* ama' természetes regulája is (a' mi semmi más esmértes nyelvekben elő nem jön), hogy a' mellettek levő *névmásai*, *magában-és mássalérthető* szavak, sőt *hegyek'*, *vizek'*, *városok'*, *tartományok'* neveik is, az ékesebb szólás miatt többnyire *először* az adakozó esetbe kerülnek, de *másodszor* ott is a' végső ragasztékokcsának 3-ik esetbeli különbségét jelentő betűjét elváltoztatják; és akkor nevezetesen a' *g* mondatik *d* betűnek; a' *k* pedig mondatik *t* betűnek; p. o. *nálam*, lenne czigánul: *kiá mánge*; de a' *g* betű elváltoztatva, leszen: *kiá mánde*. Vásárra, lenne: *pre forroszke*, de a' *k* betűt elváltoztatván, leszen *pre forroszte*. Ime ezt nem lehet más nyelvekben találni.

Az is különösen örök emlékezetet érdemel, hogy a' *nagy városok'*, *tartományok'* és *vizek'* nevei, midőn ez a' kérdés jön elő *hová?* még előlutoljárók nélkül is tétetnek ugyan a' 3-ik esetbe, vagyis dativusba, a' vég-szótagocska' megváltoztatásával, p. o. *hová mégysz? kiá gysász?* Budára, leszen *Budáte*. Trebonába, leszen *Trebonáte*. Kanizsára, leszen *Kanizsáte*.

Arra az egyre visszaemlékezvén, hogy ha a' föl-jebb kitett kérdésre *hová?* vagy *azon kívül is*, a' substantivumok mind *nevező* esetbe tétetnének is az elő-lutoljárók mellett, és *nem a' dativusba*, a' mellyet törvényesen kívánnak, azért a' beszéd hibás nem lenne, hanem akkor is szinte jól esnék, csakhogy nem olly ékesen; p. o. jó lenne így is *pre páni*, a' vízre, a' nominativusban; valamint *pre pányeszte* a' dativusban; *pro cson*, a' holdra, valamint *pro csoneszte*, a' 3-ik esetben.

X. Végre szembetűnő és megjegyzést érdemel még ezen határozó szótagocska is: *ná*, nem. Mert ha ez a'

parancsoló módban lévő igék mellé kerül, akkor az *n* betű elváltoztatik *m* betűre; és így a' *ná* helyett mondatik *má*; p. o. *má vákér*, ne beszélj! *má divin*, ne csudálkozzál! *má szidgyóv*, ne siess! Mikor pedig más módokban vagyon a' beszéd, mintsem a' parancsolóban, akkor csak egyenesen a' *ná* használtatik; p. o. nem adtam, *ná dinyom*; nem mentem volna, *ná géljomász*.

Ezek tehát azok a' tulajdonságok, a' mellyeket a' czigán nyelvről először is, csak *általjában* vévén, lehetett mondani, a' minden más vagy hazai, vagy pedig külföldi nyelvekhez képest.

Másodszor pedig, minekutána minden nyelvnek két tulajdonsága volna, ugymint a' *külső* és *belső*: méltó, hogy a' világ ezeket is szinte úgy meglássa a' czigán nyelvben, mint akármellyik másokban.

Legelső fő tulajdonság a' nyelvekben az *érthetőség*, ez pedig millyen légyen a' czigán nyelvben, nyilván kitetszhetik ön magának ezen czigán nemzetnek e' megszóllításából:

„Örülj, kérlek téged, örülj, czigán nemzetség! hogy te mostanában tulajdon szemeiddel láthatod azt a' régen ohajtott legboldogabb napot, mellyben föltámad néked a' te nyelved' csinosodásának hajnali csillaga, és elközelget az a' szerencsés óra, a' melly téged ezután ki fog venni ama' sok száz esztendő' leforgása alatt tartott sötétségből, és néked egy igazi, egy sohajtással keresett, fényes világosságot fog mutatni a' te megromladozott nyelvednek fontosabb oktatására, és egyszersmind a' világgal leendő társalkodásának tudományosabb gyarapodására! Erre nézve tehát, siess most! mondom ujonnan, siess a' tökéletlen és pallérozatlan nyelvednek tulajdonságát a' világ előtt kitenni!.

Szórúl szóra fordítva lészen czigánúl: „*Loshán! mángáv tut loshán románó národona! káj tu ákánek csácsune átyhenczá scháj dikhesz, odá csirlá uszárdó náj géreder kám! ándro száveszte ushtyal tuke, trá csibákero schukáripnászkeri rátuni cserhen! the pásche ável, ádgyá báchtáli óri! hávi tut pále, ávri lelá ándrál odá, púl*

ádgyá but schel berschengero tchádzgyoviben, terdó csernyipen, the túke jék csácsi, jék ákháríbnáhá rodini pární dúd kerelá; pro ucseder szikláríben trá ruminda dumákero! the dugysene, pró chálíleder zorályipen, tre o bolipnáhá ávindosz pchíríbnaszkeró, odoláthár áddá! Szídzgyóv tu ákának! pchénáv néve, szídzgyóv! trá bipcherdá, the bisziklilá csibákero csácsunyipen, ángál bolipnászte te kérel!'

A' főlebb kitett érthetőség áll *először* is a' nyelv' bőségeben. Ámbár igaz is az, hogy a' czigán nyelv már sok száz esztendőök előtt kihalt az élő nyelvek' sorából, és mostanság is noha az ő nyelvének élésével nem annyira a' kivánt tökéletességnek képét, mint az ezer meg' ezer viszontagságokon általment töredékenységgnek színét látjuk, azonban mégis mind e' mellett bámulva lehet szemlélni az ő nyelvének bőséget és különkülönféle tárgyakra való kiterjedését csak ebből a' kis oktató beszédből is:

„Adj hálát, oh ember, a' mindenható Úr Istennek, hogy ő téged napról napra valamint testi, úgy lelki képen is táplál, és több száz veszedelmektől szerencsésen megoltalmazván, siet téged ujjabb meg' ujjabb boldogságra vezetni. Erre nézve tehát bámuld, bámuld, dicsérd, és soha el ne felejtsd az ő nagy jóságát, sőt azt mindenkor jobban és jobban magasztald. Ugy várhatod a' más világon az örök életet“.

Szórul szóra fordítva, lészén czigánúl:, *Párikér, oh manushejá, o szávoro kéríndosz Ráj Dévleszke! káj oda tut divesz diveszesztár, hár ándro truposz, uli ávká ándró vódi gysídzgyárel, the butereschel zíanendár báchtále árakíndosz, szídzgyóvel tut pre neveder, the neveder géripén te ligysal. Vásh odová áddá! divín, divín, ázsár thenikává má pobisztér leszkeró báro lácsipén! uvá odá biágoráde feder, thefeder ucsár! avoka scháj tu uzsáresz ándro ávre bolipnászte, o csivásztro gysídzgyipén'.*

Másodszor az említett érthetőség áll a' nyelv' rendszerességében. Meglévén a' czigán nyelvnek, mint

más nyelveknek is, a' Grammatika' törvényes szabályai, bátran lehet annak rendszerességét, a' beszéd' 8 részei szerént, nemcsak reményleni, de már most nyilván tapasztalni is. Így p. o.

I. *Vagyon* — törvényes ejtegetése a' férfinemre nézve.

Nevező eset:	<i>Gáxó</i> (olv. gágysó),	paraszt.
Nemző	<i>Gáxeszhero,</i>	paraszté.
Adakozó	<i>Gáxeszke,</i>	parasztnak.
Vádoló	<i>Gáxesz,</i>	parasztot.
Szólító	<i>oh Gáxeja,</i>	oh paraszt.
Ragadozó	<i>Gáxesztár,</i>	paraszttól.
Csatló	<i>Gáxehá,</i>	paraszttal.

T ö b b e s s z á m.

Nevező	<i>Gáxe,</i>	parasztok.
Nemző	<i>Gáxengero,</i>	parasztoké.
Adakozó	<i>Gáxenge,</i>	parasztoknak.
Vádoló	<i>Gáxengen,</i>	parasztokat.
Szólító	<i>oh Gáxále,</i>	oh parasztok.
Ragadozó	<i>Gáxendár,</i>	parasztoktól.
Csatló	<i>Gáxencza,</i>	parasztokkal.

Hasonlóképen van az *asszonyi nemre* nézve is:

Nevező	<i>Guruvni,</i>	tehén.
Nemző	<i>Guruvnyákero,</i>	tehéné.
Adakozó	<i>Guruvnyáke,</i>	tehénnek.
Vádoló	<i>Guruvnyá,</i>	tehenet.
Szólító	<i>oh Guruvnije!</i>	oh tehén.
Ragadozó	<i>Guruvnyátár,</i>	tehéntől.
Csatló	<i>Guruvnyáhá,</i>	tehénnel.

T ö b b e s S z á m.

Nevező	<i>Guruvnyá,</i>	tehenek.
Nemző	<i>Guruvnyengero,</i>	teheneké.
Adakozó	<i>Guruvnyenge,</i>	teheneknek.
Vádoló	<i>Guruvnyen,</i>	teheneket.
Szólító	<i>oh Guruvnyále,</i>	oh tehenek.
Ragadozó	<i>Guruvnyendár,</i>	tehenektől.
Csatló	<i>Guruvnyencza,</i>	tehenekkel.

II. A' névmásai is tövényesen ejtegetettnek. —
§. XX. *Gram.*

a) A' személyesek: *me* én, *tu* te, *oda* ő, *amen* mi, *tumen* ti, *odolen* ők.

b) A' mutatók: *odá*, *ádá* az, — } férjfinem;
olen, *odolen* azok,)
jój, *ádgyá* ő, az } asszonyi nem.
jón, *ádgyálen* ők, azok)

c) A' kérdezők: *Ko?* ki? *Kodová?* kicsoda? *Szó?* mi? *Szohávo?* mellyikféle?

d) A' visszahozók: *Hávo*, a' ki. *Szávo*, a' melly. *Szávoro*, mindenik. *Nihávo*, senki.

e) A' birást jelentők: *Mro*, enyim. *Tro*, tied. *Leszkro*, övé. *Ámáro*, mienk. *Tumáro*, tietek. *Olen-gero*, övék.

III. Van *igék* hajtogatásinak három formája.

Első az — *áv*, — *ász*, — *ál* forma; p. o. *me xáv*, (olvasd gysáv) én megyek; *tu xász*, te mégysz, *odá xál*, ő mén; *amen xász*, mi megyünk; *tumen xán*, ti mentek; *odolen xán*, ők mennek; minden módokkal, és hozzájuk tartozandó időkkel együtt.

Második az — *ováv*, — *osz*, — *ol* forma; p. o. *szápnývováv*, vizesülök; *szápnývász*, vizesülsz; *szápnýól*, vizesül. *Szápnýovász*, vizesülünk; *szápnýon*, vizesültök, *szápnýon* vizesülnek.

Harmadik az — *áv*, — *esz*, — *el* forma; p. o. *rodáv*, keresem, *rodesz*, keresed; *rodel*, keresi; *rodász*, keressük; *roden* keresitek; *róden*, keresik.

Vannak *segéd igék* is, p. o. *szom*, vagyok; *scháj*, hat, het; *náshti*, nem lehet; *humte*, kell; *náhumte*, nem kell; minden megeshető módok és idők' hajtogatási mellett, a' mint is ezt látni lehet a' Grammatikának XXXVII. §. egész' a' XLII. §-ig. Ezenkívül vannak *szenedő*, és *csonka* igék' hajtogatási is. p. o. *Me szom rodinó*, én kerestetem; *mán dukál*, nekem fáj.

IV. Van a' részesülőknek törvényes megalapítása.

Az első formának: *áv*, *ász*, *ál*, jelenvaló részeselője *ándosz* kimenetelű; származik ez a' jelentő mód' jelenvaló idejének 2ik személyétől, mint p. o. *xász*, mégysz,

lészen *xandosz*, menvén, menő. A' *mult'* részesülője pedig *gelo*, ment; származván a' jelentő mód' elmúlt idejétől: *géljom*, mentem, a' *j* lágyító és szolga betű' kihagyatása mellett.

A' *másik* formának: *ováv*, *osz*, *ol*, jelenvaló részesülője *ondosz* kimenetelű; p. o. *szápnjosz*, vizesülsz, léssen *szápnjondosz*, vizesülvén, vizesülő; a' *mult'* részesülője pedig: *szapniló*, vizesült.

A' *harmadik* formának: *áv*, *esz*, *el*, jelenvaló részesülője *indosz* kimenetelű; p. o. *rodesz*, keressz, léssen *rodindosz*, keresvén, kereső. A' *mult'* részesülője pedig *rodino*, keresett.

V. Vannak *előltöljárók*.

Mint p. o. *Ángál*, előtt. *Ándrál*,ból,ből. *Kid.*nál,nél. *Mamuj* általellenben. *Pál*, után, szerént. *Máshkár*, között. *Pásh*, mellett. *Páshál*, körül. *Prál*, on, en, - n. *Pro*, *pre*, rá, re. *Upre*, *pro*, hegyibe, fölibe. *Prekál*, keresztül, által. *Tél*, alatt. *Vásh*, ért. *Uzo*, *uza*, hoz, hez; nál,nél. *Upre*, rá, re. *Uzs*, ig. *Bi*, nélkül.

VI. Vannak *egybefoglalószavak*, azaz *conjunctiok*.

a) *Öszveköttök*; p. o. *the*, és; *uli*, is. etc.

b) *Ellenvetők*; p. o. *Ándrodová*, azonban; *uli inke*, mégis; *ávricsande*, különben.

c) *Föltévők*; p. o. *te*, ha. *Vásh odová*, erre nézve. *Ki odová*, ehhez képest. *Prodová*, erre nézve. *Uva*, hanem, de.

d) *Elválasztók*; p. o. *Ná*, *ná*, nem, nem. *Ni*, *ni*, se, se. *Áni*, *áni*, sem, sem.

e) *Következtetők*; p. o. *Odolehá*, ezzel. *Vásh ádá*, azért. *Áthár*, innét. *Odesztár*, ebből.

f) *Kérdezők*; p. o. *Szó?* mit? *Szoszke?* miért? *Szár?* mint? *Hár?* mimód?

g) *Kihozók*; p. o. *Uliavká*, ugyis. *Pále*, azután. *Árevár*, másszor, régenten. *Uz ádá*, mindaddig.

VII. Vannak *közbevetők*, *interjectiok*.

a) *Örömet jelentők*; p. o. *oh!* *oh!* *ah!* *ah!*

b) *Ohajtók*; p. o. *te, te, ha, ha. Ádgyá, ádgyá, ugy, ugy. Ávká, ávká, amngy, amngy.*

c) *Sürgetők*; p. o. *Ádáj, ádáj! ide, ide! Szik, szik! hamar, hamar! Odoj, odoj! oda, oda!*

d) *Kérdést jelentő jel*; t. i. ez: *li?* p. o. *Szi-li?* vagy *hi-li?* van-e? *Chasz-li?* vala-e? *Szinász-li?* volt-e?

VIII. vannak *határozószavak is, adverbia.*

a) *Helyet jelentők*; p. o. *Káj?* hol? *Kiá?* hová? *Káthár?* honnét? *Uli ádáj, itt is. Uli odoj, ott is.*

b) *Időt jelentők*; p. o. *Káná?* mikor? *Ákának,* most. *Ráti,* estve. *Kiáráti,* estvefelé. *Rátyáhá,* reggel. *Csirla,* régen. *Ics,* tegnap. *Ádá divesz,* ma.

c) *Környülállást vagy mineműséget jelentők*; p. o. *Szohá?* mi módon? *Pcháre,* nehezen. *Lóke,* könnyen. *Kityi,* mennyit? *Átyi,* annyit.

Az *érthetőség* után, következik még egy fő tulajdonság, tudniillik a' *hathatóság.* A' czigán nyelv' hathatóságának példáját kiláthatjuk egy haldokló atyának fiához ugyan czigán nyelven nyújtott oktatásából, a' hol iparkodik őt tökéletesen fölindítani, és lélek szerént a' jóra felbuzdítani, ekképpen szólván:

,Szerelmes, jó fiam! ha te engem most is, valamint előbb igazán kívánsz tisztelni, látván azt, hogy én öregségem és sulyos betegségem miatt köztetek több esztendőig meg nem maradhatok, kérlek téged végtére is, mint jó lelkű atya a' mindenható Istenért és a' magad boldogságáért, járj az én tanácsomon! vedd jó szívvvel a' mit néked mondok! tartsd szemed előtt a' mire téged oktatlak! tudván jól, hogy ezen végső óráimban nincsen, de nem is lehet nagyobb örömem, mint ha én a' te erkölcsi jóságodat láthatom. Erre nézve tehát ajánlom: fogadj szót mindeneknek. Tanulj napról napra mindenkor igazabb lenni. Iparkodj' mindeneket okosan cselekedni. Semmit ne lopj, se te soha senkit meg ne csufolj; hanem előbb is, utóbb is, ha te beszélsz, beszélj igazán; ha dolgozol, dolgozz' mindenkor igazán. Így ezen kérésem mellett te is boldogabb fogsz lenni, én

is könnyebben meg fogok halni. Légy hát egészségben, és őrizd magadat minden gonosztul!

Szörül szóra fodítva lészen cigánúl: *„Piráno lácso csávejá! Te tu mán uli akáne, hár ángleder csácse kámeszte pátivályáresz, dikhindosz ádá, káj me vash mró pchuripen, the pcháro nászvályipen, máshkár tumende, uzo buter bersha, ná scháj ácsšováv; mángáv tut uli ágorále, hár lácsá vodgyákero dá! vash szávoró kérindosz Dévleszte, the vash trepezszkre géripnászte! Pchir pál mre álavenge! Lé csácse jileha, szó me tuke pchénáv! Ikér ángál tráják, upre hávo tut sziklyáráv! Gysánindosz lácse, káj ándro mre ágorále óra náne mánge, uva uli ná scháj te ável báreder rádoshtyá, hár te me, tro dévleszkero lácsipen scháj dykháv. Prodová ad-da csándáv, kánde álav szávorenge! Sziklyóv dívesz díveszesztár csácseder t' ável! Szidgyóv szávore godgyarikáne te kérel! Nikává má tsór nisht! Ni tu nikává má lácúr nikász! uva uli ángleder, uli pálelder, te tu vakéresz, vakér csácsikáne! te tu butikéresz, butikér csivásztre lácse! Ávká pásh ádá mro kámipen, uli tu géreder ávehá; uli me lokeder mérává! Ács addú szászto! the árák tut szávore zíanesztár.*

SZMODICS János.

